

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Факултет за туризам и бизнис логистика

Зборник на трудови од втората меѓународна
научно-стручна конференција

“СОСТОЈБИ И ПЕРСПЕКТИВИ ВО ТУРИЗМОТ, ЕКОНОМИЈАТА И БИЗНИС ЛОГИСТИКАТА”

Штип, 2017

ЗБОРНИК

“Состојби и перспективи во туризмот, економијата и бизнис логистиката”

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Факултет за туризам и бизнис логистика

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ ОД ВТОРАТА
МЕЃУНАРОДНА НАУЧНО-СТРУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА

**„СОСТОЈБИ И ПЕРСПЕКТИВИ ВО ТУРИЗМОТ,
ЕКОНОМИЈАТА И БИЗНИС ЛОГИСТИКАТА“**

Штип, 27.05.2017

Издавач:

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за туризам и бизнис логистика

Уредници:

Проф. д-р Никола Димитров
Проф. д-р Дејан Методијески

Организациски одбор:

Проф. д-р Никола Димитров
Проф. д-р Дејан Методијески
Проф. д-р Нако Ташков
Проф. д-р Златко Јаковлев
Проф. д-р Цане Котески
Проф. д-р Драшко Атанасоски
Доц. д-р Марија Магдинчева Шопова
Доц. д-р Тања Ангелкова Петкова
Доц. д-р Оливер Филипоски
Доц. д-р Душко Јошески
Асистент докторант м-р Душица Санева
Асистент докторант м-р Наташа Колевска
Асистент докторант м-р Анета Стојановска Стефанова

Програмски одбор:

Nikola Dimitrov (University Goce Delcev, Stip),
Dejan Metodijeski (University Goce Delcev, Stip),
Suzana Djordjevic Milosevic (University Singidunum, Belgrade),
Georgi Michev (Enoteque Nature, Dolna Banya),
Ibish Mazreku (University Haxhi Zeka, Peć),
Halit Shabani (University Haxhi Zeka, Peć),
Nexhdet Shala (University Haxhi Zeka, Peć),
Fotis Kilipiris (Alexander Technological Educational Institute of Thessaloniki)

Печати:

2-ри Август, Штип

Тираж:

100

Дизајн на корица:

Бојан Матејин

Адаптација на текст од српски и бугарски јазик:

Доц. д-р Тања Ангелкова Петкова
Проф. д-р Дејан Методијески

Техничко уредување:

Проф. д-р Дејан Методијески

Лектор:

Вангелија Цавкова

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент
Охридски", Скопје
338.48(497.7)(062)
НАУЧНО-стручна конференција "Состојби и перспективи во
туризмот, економијата и бизнис логистиката" (2 ; 2017 ; Штип)
Зборник на трудови од втората меѓународна научно-стручна
конференција "Состојби и перспективи во туризмот, економијата
и бизнис логистиката", Штип 27.05.2017 [Електронски извор] /
[уредници Никола Димитров, Дејан Методијески]. - Штип :
Универзитет "Гоце Делчев" - Штип, Факултет за туризам и бизнис
логистика, 2017
Начин на пристап (URL): <https://e-lib.ugd.edu.mk/zbornici.html>. -
Текст во PDF формат, содржи 272 стр., илустр. - Наслов преземен
од екранот. - Опис на изворот на ден 31.10.2017. - Фусноти кон
текстот. - Библиографија кон трудовите
ISBN 978-608-244-444-4
а) Туризам - Економски прилики - Македонија - Собири
COBISS.MK-ID 104741386

СОДРЖИНА

УЧЕСНИЦИ НА КОНФЕРЕНЦИЈАТА	7
ПРЕДГОВОР ОД УРЕДНИЦИТЕ	20
ЕКОНОМИЈА И БИЗНИС ЛОГИСТИКА	22
АНАЛИЗА НА КОНКУРЕНЦИЈАТА ВО БИЗНИС СЕКТОРОТ	23
Симона Ѓуревска, Фросина Јакимовска, Оливер Филипоски КОМБИНИРАН ТРАНСПОРТ – LKW WALTER.....	30
Драшко Атанасоски, Моника Станковска ИМОТНОТО ОСИГУРУВАЊЕ КАКО ПРЕДМЕТ ВО ОСИГУРУВАЊЕТО И МЕТОДИ ЗА ПРОЦЕНКА И ШТЕТА.....	40
Адријана Мижорова, Тања Ангелкова Петкова СОВРЕМЕН ТРЕТМАН И ОДРЖЛИВО УПРАВУВАЊЕ СО КОМУНАЛЕН ЦВРСТ ОТПАД ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	46
Ристо Георгиев, Дарко Огнаноски, Никола Димитров ИСТРАЖУВАЊЕ НА МИСЛЕЊЕТО ЗА КВАЛИТЕТОТ НА КОМПАНИЈАТА NEO LIFE NUTRIENCE КАЈ ЧЛЕНОВИТЕ.....	56
Татјана Ѓорѓиева ЖЕНАТА КАКО ПРЕТПРИЕМАЧ ВО ТУРИЗМОТ.....	65
Марија Магдинчева-Шопова, Кирил Постолов, Симона Савиќ МЕЃУНАРОДНИТЕ САЕМИ КАКО ФАКТОР ЗА РАЗВОЈ НА БИЗНИСОТ И ТУРИЗМОТ.....	76
Дејан Методијески, Ердоан Целадин, Душица Санева СТРАТЕГИСКИТЕ АЛИЈАНСКИ И ПРОМЕНИТЕ НА КОНКУРЕНТСКОТО ОКРУЖУВАЊЕ	88
Халит Шабани, Афердита Шабани ТУРИЗАМ И УГОСТИТЕЛСТВО.....	99
УЧЕСТВОТО НА ВИНАРИЈАТА „ШАТО КАМНИК“ ВО ПОНУДАТА НА МАКЕДОНСКИОТ ВИНСКИ ТУРИЗАМ.....	100
Бисера Бозаревска КЕТЕРИНГОТ КАКО ТРЕНД ВО УГОСТИТЕЛСТВОТО И ФАКТОР ЗА РАЗВОЈОТ НА ТУРИЗМОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	105
Зоран Николовски, Билјана Николовска, Јулијана Саздова	

ИСТРАЖУВАЊЕ НА ТУРИСТИЧКАТА ПОНУДА НА ТИКВЕШКИОТ РЕГИОН..... 113

Цане Котески, Златко Јаковлев, Ивана Митева

РЕСТОРАНСКАТА ПОНУДА ПРЕКУ РАЗНОВИДНОСТА НА КАРТИ ЗА ИЗБОР НА УСЛУГИ ВО УГОСТИТЕЛСТВОТО 119

Јулијана Саздова, Горан Антониевски, Митко Коцев

СОМЕЛИЕРСТВО - СТРУЧНА СИМБИОЗА МЕЃУ КУЛИНАРСКИОТ И ВИНСКИОТ ТУРИЗАМ 128

Георги Мичев, Дејан Методијески

ЗНАЧЕЊЕТО НА ПЛАНИНАТА КОЖУФ ВРЗ РАЗВОЈОТ НА ТУРИЗМОТ ВО ОПШТИНА ГЕВГЕЛИЈА 138

Тања Ангелкова Петкова, Марија Станојкова, Љупка Атанасова

ТУРИСТИЧКИТЕ ПОТЕНЦИЈАЛИ НА ДОЦНОАНТИЧКИОТ ГРАД БАРГАЛА 146

Нако Ташков, Ивана Ананијева, Симона Атанасова

УНАПРЕДУВАЊЕ НА СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА ПРЕКУ РАЗВОЈОТ НА БЕСПЛАТНИТЕ ФОРМИ НА ТУРИЗАМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 156

Анета Стојановска-Стефанова

ИНОВАТИВНИ ИДЕИ ЗА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ ВО ЈУГОИСТОЧНИОТ РЕГИОН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 169

Никола Димитров, Марија Магдинчева-Шопова, Јованка Цуклева-Анастасовска

МЕНАЏМЕНТ СО БИЗНИС ИЗВОНРЕДНОСТА НА ХОТЕЛИТЕ 179

Хајра Шкриељ, Ибиш Мазреку, Неџет Шала

ЕКОТУРИЗМОТ КАКО СОВРЕМЕН КОНЦЕПТ ЗА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 192

Љупчо Јаневски

НОВИ ПЕРСПЕКТИВИ ВО ЕКОТУРИЗМОТ – „OFF THE GRID“ ТУРИЗАМ 204

Николчо Петров, Тања Ангелкова Петкова

БИОДИВЕРЗИТЕТОТ КАКО РЕСУРС ЗА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ, ПРЕКУ ПРИМЕРОТ ЗА НАЦИОНАЛЕН ПАРК „СТАРА ПЛАНИНА“ 213

Невена Симиќ, Наташа Вулиќ, Сузана Ѓорѓевиќ Милошевиќ

МОЖНОСТИ ЗА ПОДДРШКА И ЗАЧУВУВАЊЕ НА БИОДИВЕРЗИТЕТОТ
ПРЕКУ ИНТЕГРИРАН РАЗВОЈ НА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ХРАНА И
ТУРИЗАМ..... 221

Душица Рајковиќ, Сузана Ѓорѓевиќ Милошевиќ

КОН БИОКЛИМАТСКИТЕ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ОДРЕДЕН ТУРИСТИЧКИ
РЕГИОН НА ОСНОВА НА КОРИСТЕНИ ПОДАТОЦИ..... 233

Пламен Лаков

SOME PROBLEMS OF BULGARIAN CULTURAL TOURISM..... 244

Evgeniy Stojanov

ПРОСТОРНИ И РЕГИОНАЛНИ ПЕРСПЕКТИВИ НА ШТИП И ОЧЕКУВАНИ
ТУРИСТИЧКИ ИМПЛИКАЦИИ..... 253

Никола Димитров, Душко Јошески, Наташа Митева

ЖЕНАТА КАКО ПРЕТПРИЕМАЧ ВО ТУРИЗМОТ

Марија Магдинчева-Шопова, Кирил Постолов, Симона Савиќ

marija.magdinceva@ugd.edu.mk
kirilp@eccf.ukim.edu.mk
karagoseva@yahoo.com

Клучни зборови:

Туризам,
можности,
женско
претприемништво

Апстракт

Согледувајќи ја важноста која денес им се придава на жените претприемачи во секторот на малиот бизнис, во рамки на трудот подетално ќе бидат разработени аспектот на застепноста и влијанието на жените во туризмот, улогата, како и предности во водењето на бизнисот. Целта на ваквата разработка е да се прикаже важната улога која ја имаат жените во деловниот свет, па преку тоа на некој начин да се срушат верувањата дека жените не се предодредени за водење бизнис. Преку овој труд ќе се направи обид да се детектираат слабостите и да се дадат соодветни препораки кои ќе помогнат во јакнењето на капацитетите на улогата на жената како претприемач во туризмот. Имајќи предвид дека сè уште не се доволно активни во секторот на туризмот, жените претставуваат еден од неискористени потенцијални фактори за раст на бизнисот.

Вовед

Жените претставуваат голем и значаен дел од светската популација и имаат големо влијание во сеопфатното општество. Многу примери во окружувањето покажуваат дека, наспроти нивната природа, тие успеваат да се одржуваат во бизнис опкружувањето, што се потврдува со зголемениот број на жени претприемачи. Пред само 30 години беше реткост да се најде жена претприемач, а пред 50 години жените од Западот не можеле ни кредит да земат доколку со нив не бил нивниот сопруг или некој друг маж, а да не зборуваме да земат кредит за да направат поголем бизнис зафат. Денес условите за водење на бизнис од страна на жените се многу променети. Кога економијата е силна и има понуда на многу работни места, поголем е бројот на луѓето кои би се обиделе да станат претприемачи бидејќи

секогаш ќе можат да најдат нова работа доколку не успее бизнисот²⁹. Улогата на жени во различни области е зголемена, а влијанието на жените сè повеќе се зголемува. Жените сè повеќе се присутни во различни области и сектори, како на пример: науката, спортот, политиката, бизнисот и сл., кои порано се сметаа за машки.

Согледувајќи ја важноста која денес ја имаат жените претприемачи во туризмот, во рамки на овој труд подетално ќе бидат разработени предностите и слабостите во управувањето со претпријатијата, улогата и влијанието на жените во бизнис секторот и аспектите на застапеност и влијание на жените во секторот туризам. Речиси сите современи туристички движења вклучуваат одредени активности. Туризмот претставува збир на односи и појави кои произлегуваат од патувањето и престојот на странците на едно место, доколку тоа не значи постојано населување и доколку не се врзува за вршење на стопанска дејност³⁰. Целта на истражувањето ќе биде фокусирана кон согледување на реалната состојба од аспект за застапеноста и интересот на жените за водење на бизнис во секторот туризам, креирање на политики за промоција и поддршка на жените претприемачи, препораки за подобрување на констатираната состојба и јакнење на капацитетите на женското претприемништво.

1. Карактеристики и мотиви кај жените претприемачи

Од аспект на започнување со деловна активност, жените претприемачи се многу внимателни и покрај фактот што самите ја согледуваат својата моќ и чувствуваат сигурност во започнувањето со бизнис. Како основни карактеристики според кои се разликуваат од останатите претприемачи се издвојуваат следните³¹:

- ✓ Висок степен на автономност и желба да се живее животот на свој начин;
- ✓ Независност и самостојност во работењето;
- ✓ Пресметување на ризикот до повисок ранг;
- ✓ Висок степен на контрола на работата;
- ✓ Високо ниво на мотивираност;
- ✓ Енергичност на долг рок;

²⁹ Baron R. and Shein S., „Entrepreneurship“, Thomson Corporation, Canada, 2012, p. 15.

³⁰ Berrett, T., Burton, T. L. and Slack, T., 1993, „Quality products, quality services: factors leading to entrepreneurial success in the sport and leisure industry“, *Leisure Studies*, 12(2), 93–106.

³¹Јорданова И., (2011), „Етнички состав на жени претприемачи“, Универзитет „Гоце Делчев“, Економски факултет, Штип, страна 24.

- ✓ Способност за брзо одлучување;
- ✓ Ориентирани кон луѓето;
- ✓ Оптимисти и
- ✓ Чувствителни.

Имајќи ги предвид карактеристиките на жените претприемачи, може да се заклучи дека жените не се преодредени да бидат само мајки, сопруги, домаќинки и сл., туку тие можат да бидат носители на успешни бизниси. Постои мислење дека жените се повнимателни од мажите при започнување со бизнис. Во суштина, мотивационите причини кај мажите и жените претприемачи за започнување на бизнис се идентични и се однесуваат на независноста, автономијата, достигнувањето, повисок профит и признанието од околината. Мотивацијата претставува психолошка карактеристика на една личност која влијае на нејзината иднина и влијае на задоволување на одредени потреби³². Жената претприемач да биде мотивирана, треба да има силна потреба, да има дефинирани јасни цели, и план на конкретни акции. Жената во деловниот свет не може да успее доколку не е доволно мотивирана. Донесувањето на одлука за започнување со деловна активност се јавува како резултат на следните мотиви:

- ✓ Обезбедување егзистенцијата;
- ✓ Желбата за независност;
- ✓ Желба за самодокажување;
- ✓ Желба за економска самостојност во однос на мажот;
- ✓ Желбата за наследување на бизнисот;
- ✓ Обезбедување на сигурност за старост и
- ✓ Желбата за успех.

Основањето и водењето на сопствен бизнис за жената претставува предизвик и мотив. Основањето и управувањето на претпријатието за жената претставува избор во животот и можност за поврзување на семејните со кариерните потреби.

2. Разлики помеѓу мажи и жени претприемачи

Според традиционалните сфаќања дека претприемништвото е машка работа и дека мажите имаат поголемо работно искуство и можности поради биолошките функции кај жените (семејните обврски и одгледувањето на деца), кое влијае на образованието и работното искуство кај жените, се смета дека мажите се повеќе успешни како претприемачи за разлика од жените. Погрешни се размислувањата дека жените се помалку способни за бизнис од мажите. Женското

³² Магдинчева-Шопова М., „Мотивирање на вработени во мали претпријатија“, Печатница „Софија“, Богданци, 2012, стр. 42.

претприемништво брзо се шири низ целиот свет. Жените се застапени со повеќе од една третина во претприемничка активност, додека нивното учество во неформалниот сектор на економијата е многу поголем, со многу охрабрувачки знаци на претприемачкиот дух.

Иако не постојат големи разлики меѓу мажите и жените претприемачи, се издвојуваат неколку карактеристики по кои се разликуваат. Сличноста има свои придобивки. Овозможува подобра комуникација и подобри односи³³.

Од гледна точка на поголемо искуство во стартување на бизнис, мажите се сметаат за поiskusни при стартување на бизнисот и поседуваат поголеми очекувања. Жените претприемачи имаат поголемо искуство во продажбата, личните услуги, образованието, а додека мажите претприемачи имаат подобро претприемачко искуство во индустријата, финансискиот менаџмент и во примена на модерните технологии.

Од аспект на започнувањето со бизнис, жените се повнимателни од мажите кои се мотивирани да започнат со бизнис поради економски причини, а жените поради семејни причини.

Мажите и жените претприемачи се разликуваат и од аспект на видот на образование, иако нивото на образование помеѓу мажите и жените претприемачи е речиси исто. Мажите претприемачи се позастапени во техничките науки, а додека жените претприемачи повеќе се доминантни во административните и услужните работи.

Жените преферираат бизниси со понизок ризик. Жените се доминантни од аспект на автономијата и промените, а мажите претприемачи од аспект на енергијата и прифаќање на ризикот.

Женските и машките претприемачи се разликуваат во начинот на кој тие ги финансираат нивните бизниси. Но, и мажите и жените претприемачи ги чуваат информациите, а инвеститорите треба да одучат дали ќе финансираат одреден бизнис³⁴. Жените имаат поголеми бариери на дискриминација од страна на финансиските институции во однос на започнувањето на start-up бизнисите. Во

³³ Keller R. T., Cross-functional project groups in reseach and new product development : Diversity, communications, job stress and outcomes, Academy of Management Journal 44, pp. 547-555.

³⁴ Casson M., 1995, Entrepreneurship and business culture, London Edward Elgar, pp. 85-93.

основа, жените претприемачи бизнисот го започнуваат со сопствени заштедени средства, финансиска поддршка од родителите, пријателите, брачниот партнер, а помалку со банкарски кредити.

Мажите и жените претприемачи работат во различни сектори. Жените претприемачи доминираат во секторот на малопродажбата, домашните ракотворби, шиенето, услужните сектори, козметички услуги, како и работи кои можат да се извршуваат од дома. Мажите претприемачи преферираат да работат во производството, трговијата на големо, финансиските услуги.

3. Проблеми со кои се соочуваат жените претприемачи

Секоја претприемничка активност и секој претприемач се соочува со одредени предизвици и проблеми. Претприемачите се соочуваат со конурентска несигурност затоа што не знаат дали ќе успеат да создадат конкурентска предност и да остварат профит од искористувањето на можноста или пак другите претпријатија ќе го земат профитот³⁵. Традиционалниот концепт за жените како претприемачи ги зголемува бариерите и ограничувањата за започнување со бизнис од страна на жените. Размислувањата дека жената треба да се грижи за семејството, ги обесхрабрува жените за започната деловна активност. Жените како претприемачи се соочуваат со повеќе проблеми за разлика од мажите претприемачи. Но, тоа не значи дека жените претприемачи се помалку успешни од мажите. Тие умеат да бидат успешни и покрај бариерите со кои се соочуваат. Како најголеми проблеми со кои се соочуваат жените во бизнисот се издвојуваат следните: фамилијарна одговорност, финансиските проблеми, недоволна поддршка од државата, полово дискриминација и др. Покрај ова, како други причини со кои се соочуваат жените претприемачи претставуваат менталитетот, социјалната структура и поседувањето соодветни претприемнички вештини. Преку можностите за стручно образование и едукација се решаваат проблемите кои потекнуваат од непоседувањето соодветни претприемнички вештини, со што се создаваат услови за зголемување на капацитетот на женското претприемништво.

Поделеноста и дискриминацијата во процесот на добивање кредити, исто така претставува проблем со кој се соочуваат жените претприемачи. Процентот на добиени кредити од страна на жените е многу помал, во споредба со бројот на добиени кредити од страна на

³⁵ Amit R., Gosten L. and Muller E., „Does venture capital foster the most promising entrepreneurial firms?“, California Management Review, 1990, spring, pp. 102-111.

мажите претприемачи. Жените претприемачи се соочуваат со проблем на недостаток на финансиски средства поради што не можат да инвестираат и да се насочат кон бизнисот. Специфичните ограничувања за жените претприемачи за управување со претпријатијата се јавуваат како резултат на размислувањата дека претприемничките способности се својствени за мажите како претприемачи кои со скептицизам ја прифаќаат жената како претприемач. Жените претприемачи се соочуваат со многубројни основни и специфични ограничувања кои ги прават да бидат поразлични од мажите претприемачи. Почнувајќи од нивната фамилијарна одговорност, која се јавува како основна бариера, па потоа финансиските ограничувања, недоволна поддршка од одредени институции, полова дискриминација и др.

Бариерите кај жените претприемачи се поделени во неколку групи и тоа³⁶:

- ✓ Основни бариери;
- ✓ Специфични бариери за старт на бизнис;
- ✓ Специфични бариери за управување на фирмата и
- ✓ Специфични бариери за раст на фирмата.

3. 1. Основни бариери

Како основни бариери со кои се соочуваат жените претприемачи се издвојуваат следните: недостатокот на искуство, недостаток на релевантни мрежи, асоцијации и општествена позиција и недостаток на лични средства.

Недостаток на искуство - Успехот кај претприемништвото зависи од искуството. Претприемачите се разликуваат по знаењето, вештините и способноста да пронајдат можности, во зависност од образованието и работното искуство. Жените имаат помалку искуство во откривање на можностите. Истражувањата покажуваат дека високообразованите жени избираат други можности за кариера, отколку самовработувањето преку започнување со претприемничка активност. Женското претприемништвото е својствено за неквалификуваните жени. Жените имаат помалку искуство во врска со започнување и водење бизнис за разлика од мажите и затоа ова се смета за бариера кај жените претприемачи.

³⁶ Promoting Entrepreneurship and innovative SMEs in a global economy: towards a more responsible and inclusive globalisation, Women's Entrepreneurship: Issues and Policies, 2 nd OECD Conference of ministers responsible for small and medium-sized enterprises (SMEs), Istanbul, Turkey, 3-5 June 2004.

Недостаток на релевантни мрежи, асоцијации и општествена позиција - Жените, воопшто, имаат пониска општествена позиција од мажите, а тоа влијае и на застапеноста во мрежи, здруженија и асоцијации за поврзување. Жените претприемачи помалку се вклучени во здруженија и асоцијации во споредба со мажите. Вмрежувањето и асоцијациите се многу значајни за поврзување на жените претприемачи од различни места, за поддршка и афирмација, за размена на искуство и полесно стекнување на потребните ресурси. Бизнес асоцијациите се сметаат за еден од основните фактори за успешно започнување и раст на бизнисот.

Недостаток на лични средства - За започнување со претприемничка дејност потребни се финансиски средства. Позицијата на жените е таква што тие имаат недостаток на финансиски средства. Обврските што жените ги имаат во семејството, се причина што повеќето жени претприемачи немаат можност за постојана работа, поради што потешко можат да создадат лични финансиски средства.

3.2. Специфични бариери за започнување со бизнис

Во групата на специфични бариери за започнување со бизнис припаѓаат ограничениот пристап до надворешните финансии и половата дискриминација.

Ограничен пристап до надворешните финансии и полова дискриминација - Жените претприемачи имаат помалку можности споредбено со мажите во обезбедувањето на финансиски ресурси за започнување со бизнис. Финансиските институции се скептични при доделување на кредити на жените претприемачи поради што жената е маргинализирана при добивањето на почетен капитал за започнување со бизнис. Половата дискриминација не претставува само една од пречките за добивање финансии, туку и пречка за работење и раст на бизнисот. И покрај фактот што жените претприемачи сè повеќе се промовираат, тие се соочуваат со проблеми за обезбедување на финансиски средства поради нивната слаба социјална положба.

3.3 Специфични бариери за управување со претпријатието

Мажите и жените поседуваат различни карактеристики од аспект на управувањето со претпријатието. Поради различните размислувања и застапеноста на мислењето дека менаџерските способности се својствени за мажите, жените се соочуваат со сериозни проблеми при управувањето со претпријатието. Сите претходно наведени имаат тенденција да не ја гледаат жената во улога на менаџер. Често пати, не може да се комбинираат улогите на менаџер, мајка и лице кое се

грижи за семејството. Меѓутоа, се смета дека жените имаат способност да се справат со сите тие улоги и имаат доволно добри и изразени менаџерски карактеристики.

3.4. Специфични бариери за раст на претпријатието

Проблем и бариера со која се соочуваат жените претприемачи е растот на фирмата, посебно зголемувањето на продажбата. Во споредба со мажите претприемачи кои имаат амбиции да постигнат раст на претпријатието, жените претприемачи се мотивирани од можноста да постигнат лична сатисфакција од работата. Ограничениот пристап до финансии претставува една од поголемите причини и ограничување за раст на претпријатието.

4. Перспективи за застапеност на женското претприемништво во секторот туризам

И покрај ограничувањата и проблемите со кои се соочуваат жените претприемачи, женското претприемништво е застапено речиси во сите области. Бројот на претпријатија кои би биле во сопственост на жени претприемачи и кои би биле управувани од нив, би бил поголем доколку се овозможи еднаков пристап до финансиски средства, како и за мажите претприемачи. Поради потребата од едукација за стекнување на специфични способности и потребата од финансии, жените претприемачи најчесто започнуваат претприемничка активност во услужните дејности.

Во Република Македонија нема статистички податоци за бројот и видовите на претпријатија кои се во сопственост и се управувани од жени претприемачи. Според објавените статистички податоци за САД, пред 1970 година жените биле сопственици на помалку од 5 % претпријатијата, во 1985 поседувале 28 %, а во 2006 година жените претприемачи поседувале 40,2 % од вкупниот број претпријатија во САД. Жените претприемачи најмногу се застапени во трговијата на мало, козметичарските услуги, конфекциските услуги и одредени работи кои можаат да се извршуваат од дома. Практичното истражување спроведено во рамките на овој труд се спроведе со цел да се согледа реалната состојба од аспект на подготвеноста и ограниченоста на жените претприемачи да основаат претпријатие во секторот туризам.

Истражувањето беше спроведено кај 45 жени кои имаат намера да започнат со претприемничка активност во периодот од 01.01.2017 г до 31.03.2017 г, на подрачјето на Југоисточниот плански регион. Преку метода на анкетен прашалник кој се состои од пет прашања од

испитаните 45 претпријатија, 39 покажаа интерес и учествуваа во истражувањето и одговорија на поставените прашања. Според добиените резултати од спроведеното истражување кај потенцијалните жени-претприемачи и вкупниот број на опсервации добиени на секое прашање, се констатира дека примерокот кој беше предмет на испитување се состои од 39 испитаници.

На првото прашање - „Дали би започнале со дејност во областа на туризмот?“, поголемиот број од испитаните претпријатија, или точно 29 одговориле дека доколку имаат можност би започнале со сопствен бизнис во областа туризам, а 10 потенцијални жени претприемачи одговориле дека сакаат да започнат со бизнис во производствена дејност.

На второто прашање - „Дали имате потреба од институционална поддршка за унапредување на женското претприемништво?“, 35 жени претприемачи се изјаснија дека имаат потреба од поддршка и соработка, а 4 жени-претприемачи се изјаснија дека немаат потреба.

На третото прашање - „Дали сметате дека постапката за добивање на кредит е брза и едноставна?“, поголемиот дел од испитаниците се изјаснија негативно, односно 36 испитаници одговорија дека постапката за добивање кредит е сложена, а само 3 испитаници сметаат дека можат да добијат кредит на брз и ефикасен начин.

На следното прашање - „Дали сметате дека развојот на женското претприемништво може позитивно да придонесе за развој на туризмот?“, сите испитаници сметаат дека развојот на секторот туризам зависи од креирањето на соодветна понуда која може да се обезбеди преку отворање на нови претпријатија во оваа област.

На петтото прашање - „Кои се ограничувачки фактори за инвестирање во секторот туризам?“, најголем дел од испитаните, поточно 37 менаџери одговориле дека недостатокот од финансии и потребата од стручни обуки претставуваат ограничувачки фактор за инвестирање во овој сектор.

Од резултатите добиени од спроведеното истражување се потврди поставената хипотеза дека развојот на туризмот во Република Македонија може да се унапреди преку концептот на развој на женското претприемништво, преку поттикнување на процесот на основање мали и средни претпријатија управувани од жени кои ќе бидат во можност да создадат соодветна понуда на туристички услуги. Од аспект на состојбата за подготвеноста на жените претприемачи да започнат со дејност во секторот туризам, може да се констатира дека

најголем број од испитаните сакаат и се подготвени да започнат со одреден вид на дејност во секторот туризам. Ограничувачки фактор за развој на женското претприемништво во секторот туризам претставува ограничениот пристап до финансиски средства и потребата од обука, како и сложената процедура за добивање на кредит.

5. Заклучок

Жените претприемачи имаат голема улога во иницирање на развојот на одредени дејности, вклучително и дејноста туризам, и покрај верувањата дека жените не се предодредени за водење бизнис. Имајќи предвид дека сè уште не се доволно активни во секторот на туризмот, жените претставуваат еден од неискористените потенцијални фактори за раст на бизнисот во овој сектор.

Развојот на женското претприемништво во секторот туризам произлегува од потребата и современите тенденции за развој на туризмот во светски рамки.

Поврзаноста на туризмот и женското претприемништво се согледува преку факторите кои го иницираат развојот на туризмот и економските придобивки кои се јавуваат како излезни вредности од развојот на туризмот. Развојот на женското претприемништво во секторот туризам во Република Македонија зависи од обезбедувањето на одредени предуслови. Основен предуслов за развој на овој концепт е поддршката во основањето на мали и средни претпријатија во сопственост и управувани од жени, обезбедување на соодветни финансиски програми и програми за специјализирана обука и едукација како и едноставен пристап до финансиски средства за започнување со бизнис.

Референци:

1. Amit R., Gosten L. and Muller E., „Does venture capital foster the most promising entrepreneurial firms?“, *California Management Review*, 1990, spring, pp. 102-111;
2. Baron R. and Shein S., „Entrepreneurship“, Thomson Corporation, Canada, 2012, p. 15;
3. Berrett, T., Burton, T. L. and Slack, T., 1993, „Quality products, quality services: factors leading to entrepreneurial success in the sport and leisure industry“, *Leisure Studies*, 12(2), 93-106;
4. Casson M., 1995, *Entrepreneurship and business culture*, London Edward Elgar, pp. 85-93;
5. Keller R. T., Cross-functional project groups in reseach and new product development: Diversity, communications, job stress and outcomes, *Academy of Management Journal* 44, pp. 547-555;

6. Магдинчева-Шопова Марија (2012), Општи услови и начини за започнување со претприемничка активност, Печатница „Софија“, Богданци, стр. 56;
7. Магдинчева-Шопова Марија (2014), Претприемачот на 21-от век, Печатница „Софија“, Богданци, стр. 32;
8. Јорданова И. (2011), „Етнички состав на жени претприемачи“, Универзитет „Гоце Делчев“, Економски факултет, Штип;
9. Promoting Entrepreneurship and innovative SMEs in a global economy: towards a more responsible and inclusive globalisation, Women's Entrepreneurship: Issues and Policies, 2 nd OECD Conference of ministers responsible for small and medium-sized enterprises (SMEs), Istanbul, Turkey, 3-5 June, 2004;
10. Шуклев Б. (2004), Менаџмент на малиот бизнис, Економски факултет - Скопје, Скопје.